

KORUNMAYA MUHTAÇ ÇOCUK VE SOSYAL GÜVENLİK*

Serpil AYTAÇ**

GİRİŞ

Çocuk, her yaşta ve her ekonomik seviyede, korunması gereken toplumsal bir varlıktır. Tabii ki, çocuğun korunma ve yetiştirilme sorumluluğu öncelikle onu dünyaya getiren anne ve babaya ait olup, ancak ana-babanın yokluğu halinde toplum bu görevi üstlenmektedir. Ayrıca toplum, çocukların geleceklelerini planlayıp gerekli hizmetleri onların yararına sunmadıkça, ana-babalârin da yapacakları pek bir şey yoktur.

Çocuğun korunması, hakları, öğrenim zorluğu ve yetiştirilmesi ile ilgili pedagojik-psikolojik tedbirler, çocuk işçiliğinin yasaklanması, çocuk suçluluğunu önleyici tedbirler, bakım kurumları, bakım teknikleri, çocuk mahkemeleri ve benzeri kavramlar özellikle XX. yüzyılda büyük önem kazanmıştır.

Türkiye'de de ilk defa bu konunun bir devlet işi olarak ele alınması, 1949 yılında yürürlüğe giren 5387 sayılı Kanunla olmuş ve zamanla bu Kanunun boşluk ve eksiklikleri görülerek en son 2828 sayılı Kanun ile yeni bir düzenlemeye kavuşturulmuştur.

Hızlı sanayileşme ve şehirleşme, zamanla Türkiye'de de geleneksel geniş aile yapısının bozularak çekirdek aile biçimini almasına sebep olmuştur. Aile üyeleri arasında görev, statü ve rol farklılaşması ortaya çıkmış ve bir takım ekonomik faktörler, kadının da üretime katılarak çalışma hayatı içerisinde yer alma-

* "Türkiye'de korunmaya muhtaç çocuklar meselesine mukayeseli bir bakış ve Bursa örneği" konulu yayınlanmamış Doktora tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

** Dr.; U.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi.

sına yol açmıştır. Bunun sonucunda kadının çocuğuna bakacak yeterli zamanı da kalmamıştır. Aile yapısındaki bozulmalar, hızlı batı taklitçiliği ve bir takım ekonomik meseleler, ailelerin parçalanmasına ve bu arada gayri-meşru çocuk sayısının da artmasına sebep olmuştur. Devamlı olarak gazete sütunlarında rastladığımız "çocuklarını terkedene ana-babalar", "üç çocuğunu sokağa bırakan ana", "cami önünde bulunan çocuk", "gayri-meşru çocuğunu öldüren ana" vb. gibi haberler aile yapısındaki bu çözümleri yansıtmıştır.

Diğer yandan, hergün sokaklarda el açıp dilenen, üstü başı yırtık, istismar edilen, büyük kentlerimizde terkedilmiş otomobil ve yıkık ev harabelerinde yaşayan, hatta gecelerini köprü altlarında ve sokak köşelerinde geçiren, çocuk oldukları halde her türlü çocuk haklarından yoksun ve binbir tehlike ile karşı karşıya bulunan bu çocukların görünüşleri, kimsesiz ve başıboş çocuk davasının toplumumuzda gün geçtikçe daha ciddi bir mesele haline geldiği gerçeğini gözler önüne sermektedir.

Korunmaya muhtaç çocuklar meselesinin, 1926 yılından beri kanunlarımızda var olan hükümlerle çözülmeye çalışıldığı görülmüştür. Ancak, bugüne kadar toplumumuzda ağırlığını hissettiren bu konunun pek yeterli şekilde ele alınmadığı gerçekten korunmaya ihtiyaç duyan kesime yeterli hizmet götürülmediği anlaşılmıştır. Bu konuda uzmanlar çeşitli görüşler ileri sürerek bu yetersiz hizmetin sebeplerini hızlı batı taklitçiliği üzerinde odaklaştırmışlardır¹.

1979 yılında Birleşmiş Milletler tarafından ilan edilen "Çocuk Yılı" ile, konunun dünya çapında ele alınarak, dünya kamuoyunun bu konuda dikkati çekilmiştir.

Nitekim ülkemizde de konuyla ilgili teşkilatlar kurulmuş; konferanslar, seminerler düzenlenmiş, TRT özel programlar yapmış, gazete ve dergilerde makaleler yayınlanmıştır. Ancak konu, 1979 yılının hemen ardından unutulmaya mahkum kalmıştır. 1982 yılında Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in bizzat konuya gösterdiği özel ilgi sebebi ile korunmaya muhtaç çocuklar konusu yeniden ele alınmış ve ilgili müesseseler bir revizyona tabii tutulmuştur. Çocuk Esirgeme Kurumu kaldırılarak 2828 sayılı Kanun ile Başbakanlığa bağlı, Kamu tüzel kişiliğine haiz Çocuk Esirgeme ve Sosyal Hizmetler Kurumu'na devredilmiş, böylece korunmaya muhtaç çocuklar konusunda yeni bir teşkilatlanma gerçekleştirilmiştir. Sonuçta, şimdiye kadar farklı teşkilatlara ait görev ve sorumluluklar yukarıda adı geçen kuruma devredilmiştir.

KORUNMAYA MUHTAÇ ÇOCUK MESELESİ

Toplum kalkınması daha çok üretimle, daha çok ihracatla ve ileri bir teknolojiyle gerçekleşir. Bu ise, daha sağlıklı ve daha iyi eğitilmiş bir insan gücüyle

1 Birsen Gökçe; (1983: 11).

başarılır. Bu sebeple toplumun geleceği, çocuğa verilen öneme bağlıdır. Uyumlu ilişkiler içinde, güvenli bir aile ortamında sevgi ve anlayışla büyüyen çocuk, toplumun geleceğini şekillendirir. Öz ailenin yokluğu halinde çocuğun korunması devletin görevi olmasına rağmen, "Çocuk Yüzyılı" denen yüzyılımızda kimsesiz çocuklar problemi, gelişmiş ülkelerde bile tam anlamıyla çözülmüş değildir.

GENEL OLARAK ÇOCUK

"Çocuk, henüz gelişmemiş, olgunlaşmamış, reşit sayılmayan küçük bir insan yavrusudur. Çocukluk ise, özel durumları ve ayrıcalıkları olan bir gelişme çağı olup, üst sınırı belirsizdir". Zira yasalar çocukluğun bitimini değişik şekillerde belirlemiştir. Ceza kanunlarına göre, 12 yaşın altındaki küçükler, işlediği suçtan sorumlu tutulamaz. İş kanunlarına göre 12 yaşın altındaki küçükler çalıştırılmazlar. Medeni Kanuna göre kanuni ergenlik yaşı olan 18 yaşından önce evlendirilen pek çok çocuk vardır.

Çocuk küçüktür, saftır, akli ermez ve güçsüzdür. Her canlının küçüğünün de güzel ve sevimli olduğu bilinen bir gerçektir. Ana babaya göre ise kendi çocuğu bir başka güzeldir. Görülmektedir ki, çocuk kavramı da çocukluk çağı gibi gelişmelerle doludur.

Günümüzde çocuklar daha iyi besleniyor, daha sağlıklı büyüyor, bilgisayarlarla donatılmış okullarda eğitiliyor ve yetenekleri sonuna kadar işleniyor. Görülüyor ki ana-babalar çocuklarına daha çok değer veriyor ve iyi yetişmeleri için ellerinden gelen çabayı gösteriyorlar. Ancak bu görüntü bütün dünya çocukları için geçerli değildir. Hastalıklardan, açlıktan ölen çocukları, aşağılanan, ezilen, dayaktan sakat bırakılan, ölmelerine göz yumulan, dilencilige, kötülüğe itilen, körpe çağlarında en ağır işlerde çalıştırılan, sokaklarda, köprü atlarında başıboşluğa terkedilen çocukları hepimiz duyuyoruz, görüyoruz ve biliyoruz.

Bütün bunlardan da anlaşıldığı gibi, XX. yy. ın getirdiği yeniliklerden, eğitim ve refaktan pay alan dünya çocukları azınlıktadır. Bunun sonucu olarak en zengin ülkelerde bile, yoksulluk içinde büyüyen, eğitim görmeyen ve terkedilen korunmaya muhtaç milyonlarca çocuk yaşamaktadır.

Her toplum, başta temel yasaları olan Anayasaları ve diğer yasaları ile bu alanda düzenlemeler getirirken, milletler arası alanda da birtakım tedbirler alınmaktadır.

İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi'nin çocuk için bir örneği sayılabilen Çocuk Hakları Bildirimi, bu alanda bütün ülke için düzenlemelere yol gösterecek niteliktedir.

Çocukların hakları, ihtiyaçları, geliştirilmiş ülkelerin yasalarına serpiştirilmiş olan hakları bir araya toplayan ve bu hakların bütün dünya çocuklarının ortak, tartışılmak hakları olarak tanımlanmasını amaçlayan Çocuk Hakları Bildirisinde en iyi şekilde dile getirilmiştir.

Ancak, en gelişmiş ve en demokratik ülkelerde bile kanunların uygulanması sırasında birçok problemle karşılaşmıştır. Karşılaşılan bu problemler sonucunda çocuk haklarını, çocuklar adına savunacak kişi ve kuruluşlar ortaya çıkmıştır. Meselâ "İsveç'te 1973 yılında gönüllü kuruluşlara bağlı olan 'Çocuk Sözcüleri' uygulanmayan kanunlara ve çığnänen çocuk haklarına kamuoyunun dikkatini çekmekle görevlendirilmişlerdir"². Çocuk sözcüleri, sokakta başıboş dolaşan, sigortasız çalıştırılan, okula gönderilmeyen çocuklarla hemen ilgilenmekte ve mesele çözümleninceye kadar konuyu takip etmektedirler.

Türkiye'de ise bu konuda büyük bir eksiklik göze çarpmaktadır. Meselâ, TRT Televizyonunda 1983 yılında evden kaçan çocuklarla ilgili ilginç bir program yapılmıştır. Emniyet çocuk bürosunca İstanbul sokaklarından toplanan çocuklar ailelerine götürülüp geri verilmişlerdir. Programın ikinci bölümünde ise aynı çocukların yine evlerinden kaçtıkları görülmüştür. Ülkemizde bilhassa 12 yaşın üzerinde sokakta bulunan çocuklar, kötü alışkanlıklardan kurtarılamaz düşüncesi ile tekrar serbest bırakılmaktadır. Sokak çeteleri ve akrabaları tarafından dilencilige zorlanan bu çocuklar her türlü sokak ticaretine malzeme olmaktadır. "Eylül 1980 askeri hareketinden sonra İstanbul'dan uzaklaştırılmaya çalışılan bu tip çocuklardan birçoğunun tekrar geri geldikleri bilinmektedir"³. Aslında evden kaçan veya bulunan çocuğu bir-iki gün çocuk bürosunda doyurup sonra evine veya (yurtlarda yer olmadığı için) sokağa bırakmakla görev bitmiş olmamalı, çocuğu evden kaçırılan sebepler araştırılıp, çareler bulunmalı, bu çocuklar topluma kazandırılmalıdır.

Bir milletin geleceğinin sağlıklı olması, onun sağlam temeller üzerinde yükseltilmesiyle mümkündür. Bu temelde çocuklardır. Bir millet, çocuklarına verdiği değer ölçüsünde geleceğini sağlam olarak kurabilecektir.

Çocukların sıhhatli eğitim ve öğretim görmüş bir şekilde yetişmesi, ülkenin ve milletin geleceği ile yakından ilgilidir. Çocuğun yetiştirilmesinde en büyük sorumluluk aileye düşmektedir. Ailenin yetersiz veya yok olması halinde çocuk yalnız kalmaktadır. Yalnız kalış çocuğu menfii yönden etkilemekte ve bu durum yetişkin hale gelinceye kadar çocuğun korunmasını gerektirmektedir.

KORUNMAYA MUHTAÇ ÇOCUK

Korunmaya muhtaç çocuklar, çeşitli sebeplerle öz anası ve babası ile birlikte yaşamak gibi en tabii hakkından mahrum kalan çocuklardır.

Ülkemizde 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu'nun 3. maddesi korunmaya muhtaç çocuğu şu şekilde tarif etmektedir.

2 "Swedenin Brief", The Swedish Institute Uddevalla, 1984.

3 Türkiye, Kinderbeit, Entwicklungspolitische EPK. 5/82. Hamburg, s. 11.

"Beden, ruh ve ahlak gelişmeleri tehlikede olup;

- Ana veya babasız, ana-babasız,
- Ana veya babası veya her ikisi belli olmayan,
- Ana veya babası veya her ikisi tarafından terkedilen,
- Ana veya babası tarafından ihmal edilip fuhuşa, dilencilığe, alkollü içkileri ve uyuşturucu maddeleri kullanma gibi kötü alışkanlıklara karşı savunmasız bırakılan ve başıboşluğa sürüklenen çocuğa, korunmaya muhtaç çocuk denmektedir".

Türkiye'de, bu geniş kapsam içinde olup, yukarıdaki tanımlara uyan ve sayısı milyonları bulan çocuk vardır. Ülkemizin genel nüfusunun % 42'si çocuktur. 0-19 yaş arası, terkedilmiş ve kimsesiz çocuk miktarının, 0-6 yaş arası 1,5 milyon civarında olduğu, 7-18 yaş arası 2,5 milyon civarında olduğu tahmin edilmektedir. Ancak, devletin koruyabildiği çocuk sayısı sınırlıdır. Mahkeme kararları ile illerde mevcut yurt ve yuvalara yerleştirilen bu çocuklar devletin korunması ve devletin gözetimi altına girmektedir. Yurt ve yuvalarda yer olmadığı sebebi ile bakılmayan ve korunamayan çocukların akıbeti konusunda ise yeterli bilgiler yoktur.

Çocuğun gelişmesinde ana, baba, kardeş ve diğer aile fertleri ile akrabaların ilişkileri de çok önemlidir. Erken yaşta ana ya da baba kaybı, çocuğun iç dünyasında zedeleyici etkiler göstermektedir. Erken yaşlarda bu gibi eksiklikleri çeken çocukların birçoğu ergenlik çağına geldiklerinde mutsuzluk, ilişkilerde aksaklık gibi çeşitli problemler göstermektedirler. Özellikle anne yokluğunun menfi etkileri, babanın eksikliğine göre çok daha fazladır.

Bir çocuğun yakın ve teke-tek ilişki kurduğu kişi annesidir. "Anne, çocuğun yeterli ihtiyaçlarını karşılarsa, çocuğun kabiliyetlerinin gelişmesine fırsat vermiş olacaktır⁴. Bu ihtiyaçlar "sevgi, bakım, öğrenme ve temel güveni içinde olma duygusu" dur.

"Kişilik, beden yapısı, yetiştirilme biçimi, önemli kişilerle olan ilişkiler, karşılıklı duygular, aile çevresi, kültür, toplum vb. gibi etkileşmelerin bir ürünüdür⁵". Bu etkenlerin en önemlilerinden biri, çocuğun yakın ilişki kurduğu kişileri kendine örnek alması, onların olumlu ve olumsuz özelliklerini de benimsiyerek kendini onlara benzetmeye çalışmasıdır. Ana-baba ya da onların yerine geçen kişilerin etkisi hayat boyu unutulmaz. Kızların daha çok anne ile, erkek çocukların ise baba ile benimseme (Identification) yaptıkları bilinen bir gerçektir.

Çocuk yetiştirilmesinde belirli kişiler yerine, sürekli değişen çok sayıda kişilerin var oluşu, çocuğun benimseme yapmasını güçleştirmekte ve çocuğu şaşkına çevirmektedir. Çok çocuğu bir arada barındıran kışla tipi yetiştirme yur-

4 Ner Littner M.D.; Küçük çocukların temel ihtiyaçları, Çev.: Dr. Orhan Öztürk; (1962: 11).

5 Atilla Turgay; (1977: 230).

du ve çocuk yuvalarında, devamlı vardiyalı olarak çalışmakta olan bakıcı anneler nedeniyle görünen manzara budur⁶.

Batı ülkelerinde bu problem, hem çocuğun yararına olarak, hem de ekonomik yönden ele alınarak, küçük çocukların aileler yanında bakımı ve yetiştirilmesi sağlanmıştır. Koruyucu aileler yaygınlaştırılmış ve onların yetmediği durumlarda "Çocuk Köyleri" geliştirilmiştir. Bu metodla yetişen çocukların bedensel ve ruhsal yönden ana-baba yanında büyüyen çocuklar kadar sağlıklı oldukları araştırmalar sonucunda belirlenmiştir⁷.

Hayatın ilk yıllarında anne veya onun yerini alacak kimse ile kuracağı teke-tek ilişki ve gördüğü şevkat, insanın ilk ruhi gıdasıdır. Çocuk bu şekilde sevip sevilme, alıp vermeyi öğrenir ve insanlar arası ilişkilerde huzurlu olabilir. Daha büyüdükçe bir aileye mensup olma, orada bir yer işgal etme, bir değer taşımanın ihtiyacını duyar. Toplu halde müesseselerde (bakımevi ve yurtlarda, yuvalarda) yaşayan çocukların teke-tek ilişki kurabilecekleri, ne de bir aile havası içinde yaşayabilecekleri düşünülemez.

Çocuk psikolojisine ve özellikle çocukta gelişimin esaslarına önem veren ülkelerde bu konu önemle ele alınmış ve korunmaya muhtaç çocuklar aileler yanına yerleştirilerek yurt ve yuvaların sayıları azalmıştır.

Ülkemizde de gün geçtikçe topluma olan etkisi bakımından ağırlığını hissettiren korumaya muhtaç çocuklar sorununun çözümünü bilimsel yollarla ele alarak bir sistem altında yeniden düzenlemek, mevcut müesseseleri çocukların ihtiyaçları, yaş ve özelliklerine göre ayarlamak, toplumumuzun kaçınılmaz ihtiyacı haline gelmiştir.

Ülkemizde korunma altına alınan çocukların büyük bir kısmı ana-babası veya akrabaları olan çocuklardır. "Devlet daha iyi bakar, okutur ve bir meslek sahibi yapar" anlayışıyla bu yurtlara ve yuvalara verilmektedirler.

SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİ İÇİNDE KORUNMAYA MUHTAÇ ÇOCUKLAR

Sosyal güvenliği, kişinin hayatı boyunca iradesi dışında uğrayabileceği ekonomik ve fiziki tehlikelerin zararlarından kurtarıcı tedbirler olarak tanımlayabiliriz. Sosyal güvenlik, insana ve insan hayatına yaraşır bir asgari seviyeyi garanti eden, bütün milleti kapsamına almayı amaç edinmiş, devletin yüklendiği veya garanti ettiği müessese ve müesseselerdir.

Sosyal güvenlik, kavram olarak bir toplumun güven içinde olmasını ifade eder. Sosyal güvenlik fikri, insanların ihtiyaçlarından doğmuş bulunmaktadır. Bu

6 Halk atasözlerimizle de, bütün bunlar güzel ve detaylı bir biçimde özetlenmiş görünmektedir. "Bir çocuğun çok ebesi olursa ya kör olur, ya topal", "Ana besler hurmayla, el oğlu besler yarmayla".

7 Daha fazla bilgi için bkz. Atalay Yörükoğlu; (1982: 93).

ihtiyaç da güven içinde olma ihtiyacıdır. Bu anlamı ile "Sosyal Güvenlik bugünü değil, yarını hedef alır"⁸.

Sosyal güvenliğin, bugün kişilere sağlanması gereken bir hak olduğu anayasalara girilmiş ve milletlerarası sözleşmelerle de bu hak devletlere yüklenen bir görev olmuştur.

Sosyal güvenlik esas itibarıyla, sosyal sigorta ve kamu sosyal güvenlik harcamalarından meydana gelmiş ve kişiyi tehlikenin zararlarından kurtarmayı amaçlayan, kısaca fertlerin gelir ve sağlık garantilerini sağlayabilen bir sistemdir⁹.

Tehlike, beden ve ruh bütünlüğüne yönelmiş olan her türlü olay olup ya iktisadi (İşsizlik, aile fertlerinin gelirlerinin yetersizliği gibi) veya fiziki (hastalık, analık, yaşlılık, kaza ve ölüm gibi) olabilir. Her iki gruba giren tehlikeler de ülkenin demografik, sosyolojik, kültürel, ekonomik şartları ile yakından ilgilidir¹⁰.

Sosyal güvenliğin bugünkü seviyeye gelmesinde "Beveridge Raporu" önemli rol oynamaktadır. 1942 yılında İngiliz hükümetine Lord Beveridge tarafından takdim edilen bu rapor, "İngiliz yurttaşları arasında ekonomik ve sosyal eşitsizlikleri gidermek için, sosyal sigorta ve aile yardımı vasıtalarını kullanmak suretiyle milli gelirin mümkün olduğu kadar geniş bir şekilde yeniden bölünmesini"¹¹ öngörüyordu. Beveridge raporuna göre, sosyal güvenliğin amacı: "... Sistemin finansmanında zenginlerle fakirler, sıhhatte olanlarla hastalıklı kimseler, çalışanlarla çalışamayacak kadar yaşlı veya küçük yaşta olanlar arasında, tam bir dayanışma esasına uyulması, aynı zamanda yardımlardan faydalananların da bu yardımların yükünü kafi derecede hissedebilecekleri metodların kullanılması..."¹² olarak belirtilmiştir. Böylece her vatandaşın kendi emeği karşılığında geçinebileceği bir kazanç sağlayarak, hem kendi ve hem de ailesinin geçim seviyesinin üstüne çıkması mümkün kılınabilecektir.

Bu amaçların gerçekleştirilmesi için "Devlet;

- a) Sosyal sigortalar,
- b) Halk yardımı,
- c) Çocuk ödenekleri,
- d) Sağlık ve rehabilitasyon hizmetleri,
- e) Herkese iş imkanı sağlayacak veya sağlatacak¹³ tır.

Beveridge raporundan sonra tüm ülkelerde yayılmaya başlanan Sosyal Güvenlik Sistemleri, sosyal adaletin sağlanmasında bir araç olmuştur. Sosyal gü-

8 Taner Karahasanoğlu; (1983: 12).

9 Turan Yazgan; (1982: 28).

10 Turan Yazgan; (1975: 28).

11 Arthur Fink; (1963: 32).

12 Selahattin Turla; (1974: 14).

13 Ayrıntı için bkz. Walter A. Friedlander; (1966: 56).

venlik, bütün nüfusu işgücü yoluyla kapsar. Birim olarak aileyi esas alarak, aileye gelir garantisi sağlar. Ancak aile muhitinden mahrum ve kendi kendilerini geçindirmek yeteneği olmayan; çalışma çağı dışında bulunan kimsesiz çocuklar, kimsesiz yaşlılar ve sakatlara gelir garantisi sağlansa da bu gruba hizmet götürülmekçe sosyal güvenliğin hiçbir anlamı kalmaz.

Tehlikenin zararlarından, yani çalışma gücünün kaybı veya kazancın kay-bından yalnız gelir garantisi sağlanmak suretiyle kurtarılamayan insanlara götürülen bu hizmetlere "Sosyal Refah Hizmetleri" denmektedir. Bu hizmeti devlet, özel sektör veya gönüllü aileler, gönüllü kuruluşlar yapabilir. Bu hizmetteki amaç, çeşitli sebeplerle çalışma ve gelir sağlama imkanından çoğu zaman yoksun kişilerin tabii, ekonomik ve fiziki tehlikelerin zararlarından prim ödenmesi söz konusu olmaksızın korunmasıdır. Kimsesiz çocuklar, dilsizler, geri zekalılar, suç-lular ve ihtiyarlar bu hizmetin kapsamı içine girmektedirler¹⁴.

Kimsesiz ve başkalarının bakımına muhtaç çocuk ve yaşlılar için gerekli sosyal refah hizmetleri, sosyal güvenlik hizmetleri ile birbirini bütünleyecek ölçüde bir işbirliği içinde bulunurlar.

Çalışma çağı dışında bulunup, ana-babası tarafından terkedilen, ana-ba-bası belli olmayan veya ana-baba tarafından kötü yola teşvik edilen veya ana-ba-basının ölmesi sebebi ile kendisini geçindirecek gelirden mahrum olan çocukla-rın asgari ihtiyaçlarının karşılanması, sosyal güvenliğin konusu içinde bir görev-dir.

Bu hizmete ihtiyaç duyan çocuklar:

- a) Gelir garantisi olanlar,
- b) Gelir garantisine sahip olmayanlar şeklinde iki grupta toplanabilir.

Gelir garantisi olan, yani ana veya babaları yoluyla kendilerine yetim aylığı bağlanan, nafaka gelirleri olan bu grup, yaşları ve durumları sebebiyle kendi ken-dilerini geçindirmekten acizdirler.

Gelir garantisine sahip olmayan ikinci grubun geçim maliyetlerinin tama-mı, sosyal güvenlik harcamaları tarafından sağlanır. Bu iki gruptaki kişilere dev-let ve gönüllü kuruluşların yardımları gerekmektedir.

Ancak ülkemizde sosyal refah hizmetleri son derece kısıtlıdır. Bu gruba giren çocuklar geniş harcamaları gerektirmektedir. Bugüne kadar bu hizmet bir-birinden kopuk olarak Bakanlıklar, mahalli idareler, kurulan koruma birlikleriyle idare edilmeye çalışılmıştır. Ancak, uygulamada çok çeşitli problemlerle karşılaşmış, koruma birliklerine transfer edilmiş tahsisatlar yetmemiş ve parala-rın tahsilinde büyük güçlükler çekilmiştir. Mahalli idarelerin gelirleri de bu har-camaları karşılayacak duruma gelememiş, sosyal yardım gayesiyle görevli kuru-luşlar da yetersiz kalmıştır. Kısaca korunmaya muhtaç çocuklara götürülen bu

14 Bkz. Turhan Yazgan; (1975: 28).

hizmet, birbirinden dağınık ve kopuk olarak yrtlmeye çalışılmıştır. Her ne sebeple olursa olsun aile muhitinden mahrum kalmış bu çocukların, aile muhitine benzer bir muhitte bakılmaları gerekmesine rağmen bunda da başarı sağlanamamıştır. 1969-1970 yılları arasında, sosyal Güvenlik açısından korunmaları sosyal refah hizmetleri kapsamına giren bu çocuklardan "Sırada bekleyen ocuk sayısı % 16 oranında artarken, bakılan ocuk sayısındaki artış ancak % 2,5 olmuřtur¹⁵". Bugün ise, kimsesiz çocukların ancak % 10'u sosyal refah hizmetlerinden faydalanabilmektedir.

SONUÇ

Gün geçtikçe toplumumuzda ağırlığını hissettiren korunmaya muhtaç çocuklar probleminin çözümünü bilimsel olarak yeniden ele almak, bir sistem altında yeniden düzenlemek ve mevcut müesseseleri çocukların ihtiyaçlarına göre reorganize etmek toplumumuzun kaçınılmaz bir ihtiyaç haline gelmiştir. Hizmette ncelik verilmesi gereken gruba öncelik verilmemiş, kaynaklar sınırlı tutulmuş, kalifiye eleman bulunamamış ve bu ihtiyaç grupları hakkında sağlıklı istatistik bilgileri tutulamamıştır. Türkiye'de ailelerinden kopmuş veya korunmaya muhtaç hale düşmüş çocukları himaye altına alan kanunların tatbik edililişinde ortaya çıkan birçok problem, bir önceki kanuna göre kapsamı genişletilmiş olan diğer kanunların çıkmasına yol açmıştır.

Nihayet bu problemlerin çözümü amacıyla 1983 tarihinde 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve ocuk Esirgeme Kurum Kanunu ıkarılmıştır. Ancak bu kanunda da Sosyal Hizmetler ve Sosyal Refah Hizmetleri kavramlarının karıştırıldığı grlmştir. Zira kanunun amacı olarak bakıma ve yardıma muhtaç, aile, ocuk, sakat ve diğer kişilere götürülen sosyal refah hizmetleri; sosyal hizmetler olarak adlandırılmıştır. Aslında sosyal hizmetler, tehlikenin zararına karşı, yani tehlike başımıza geldikten sonra yapılan hizmetlerdir.

Kanaatimize göre bu kavram karışıklığı mevcut olduğu müddetçe, kanunun uygulanmasındaki başarı da önemli ölçüde engellenmiş olacaktır.

Eski Türk rf ve adetlerine göre ise, bu ksz ocuklar, hayırseverlik ve karşılıklı yardım anlayışı içinde komşu ve akraba yanında bakılıp bytlyorlardı. Günümüzde ekonomik Őartların yetersiz hale gelmesi neticesinde bu gelenek büyük ölçüde ortadan kalkmıştır. Bu geleneğin sürebilmesi, ülkenin geleceği bakımından olduğu kadar, ocuk açısından da yararlı sonuçlar verecektir. Akrabalara veya ana-babaya devletçe yapılacak yeterli mali destek, çok sayıda çocuğun aile yanında daha sağlıklı yetişmesini sağlayacaktır. Zira Türkiye'de ailelere yeterli parasal destek sağlanamamaktadır.

15 Sabahattin Zaim; (1977: 74).

Korunmaya muhtaç, kimsesiz çocuklar için öncelikle yapılması gereken şeylerdir: Korunmaya muhtaç çocuklar kanununun detaylı ele alınması, bu çocukların aile muhitine en yakın bir muhitte bakılması, gönüllü koruyucu aileler yanına yerleştirilmesi; yeterli genişlik ve seviyede evlatlık müessesesinin yaygınlaştırılması, yurtlar, çocuk bakım evleri için gerekli yatırımların tamamlanarak bu işle görevli müesseselerin yatılı okul ve kışla havasından kurtarılması gereklidir.

Çocuğun ve çocuk haklarının korunması kanunlarla değil, herşeyden önce onun kaynağını teşkil eden ve mensubu olduğu ailenin karşılaştığı ekonomik ve fizyolojik tehlikelerin ortadan kaldırılmasıyla başlayacaktır. Bu sebeple aileyi çevreleyen fiziki ve ekonomik tedbirlere ve ailenin korunmasını temin eden kullarlara yer verilmelidir. Sosyal hizmetlerin gelişmesi, sosyal refah hizmetlerinin, birlikte ciddiyetle ve önemle ele alınmasıyla mümkündür.

Sosyal hizmetler, çok masraflı bir hizmet olduğundan, bütçeden yeterli pay ayrılıp konuya gereken önem verilmeli, devletin bu yasa ile ayırdığı fon, sistimli bir şekilde kullanılmalı, etkin bir organizasyona girilmelidir. Amaca ulaşabilmek için halkın katkısı, gönüllü kuruluşların çalışmalarının teşviki ve yönlendirilmesi lazımdır. Zira bugünkü bütçe imkanları ile sosyal yardımların, ihtiyaç içinde olan bütün grupları kapsayacak şekilde bir çerçeveye alınabileceği şüpheli görülmektedir. Bu sebeple kimsesiz, korunmaya muhtaç çocuklar meselesinin çözümünde sosyal alışkanlıklardan eğitime kadar bütün alanlarda ve programlı bir biçimde harekete geçerek, radyo-televizyon ve basından yararlanarak güçlü kampanyalar açmak gereği ortaya çıkmaktadır. Toplumumuzun yapısından gelen geleneksel yardım anlayışı, kişisel ve iyiliksever çabalar da kaynak yaratılmasında etkili olabilecektir. Önemli olan kaynakların yerinde kullanılmasıdır.

KAYNAKLAR

- Aytaç, Serpil:** Türkiye’de Korunmaya Muhtaç Çocuklar Meselesine Mukayeseli Bir Bakış ve Bursa Örneği, Uludağ Üniversitesi, 1985, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Ekşi, Aysel:** Gençlerimiz ve Sorunları, İst. Üniv., İstanbul, 1982.
- Fink, Arthur:** Sosyal Hizmetler Alanı, Çev.: L. Yasa, N. Uhusoy, SSYB. Sosyal Hizmetler Genel Müd. Ankara, 1966.
- Frienlander, Walter, A.:** Sosyal Refah Hizmetine Başlangıç, Çev.: Rezan Taşçıoğlu, SSYB. Sosyal Hizmetler Genel Müd. Ankara, 1966.
- Gökçe, Birsen:** Cumhuriyet Döneminde Çocuk ve Gençlere Ait Yasal Düzenlemeler ve Yayınlar, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Ankara, 1983.
- Karahasanoğlu, Taner:** Sosyal Güvenlik Çıkmazı, Şamil Yayınevi, Ankara, 1983.
- Litter, M. D. Ner:** Küçük Çocukların Temel İhtiyaçları, Çev.: Dr. Orhan Öztürk,

- ŞSYB. Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü, Ankara, 1962.
- The Swedich Institute: Swedenin Brief, Uddevalla, Stocholm, 1984.
- Yazgan, Turan: Türkiye'de Sosyal Güvenlik Sistemi ve Meseleleri, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1981.
- Yazgan, Turan: Gelir Dağılımı Açısından Sosyal Güvenlik, İ.Ü. İktisat Fakültesi, İstanbul, 1975.
- Yörükoğlu, Atalay: Değişen Toplumda Aile ve Çocuk, Aydın Kitabevi, Ankara, 1983.
- Zaim, Sabahattin: Çalışma Ekonomisi, İktisat Fakültesi, İstanbul, 1977.
- Turla, Selahattin: "Sosyal Güvenlik ve Sosyal Sigortalar" Yayınlanmamış Ders Notları, Sosyal Hizmetler Akademisi, Ankara, 1974.
- Turgay, Atilla: "Psikoloji, Psikiyatri ve Atasözleri".
- : Türkiye'de Toplum Bilim Araştırmalarında Yaklaşımlar ve Yöntemler Semineri, 17 - 19 Aralık 1976. ODTÜ. Türk Halk Bilim Topluluğu Yayınları, Ankara, 1977, s. 230.
- : "Türkiye" Kinderarbeit, Entwicklunggs Politische, Epk., 5/1982, Hamburg, s. 11.